

Guia d'ecoturisme a Mallorca

Acció gratuïta cofinançada pel FSE

MINISTERIO
DE AGRICULTURA, ALIMENTACIÓN
Y MEDIO AMBIENTE

UNIÓN EUROPEA
FONDO SOCIAL EUROPEO
El FSE invierte en tu futuro

Edita:

Grup Balear d'Ornitologia
i Defensa de la Naturalesa

C/ Manuel Sanchis Guarner, 10 07004 Palma
Illes Balears
Tel. +34 971 496 060
www.gobmallorca.com

www.facebook.com/gobmallorca

twitter.com/GOBMallorca

Textos: Manolo Suàrez, Margalida Pascual, Cati Artigues i Toni Muñoz.

Fotografies: Wildlife Mallorca (p. 40, 41), Dive Cornet de Tap (p. 43). Imatges restants: Cati Artigues i Toni Muñoz.

© GOB, 2014

Guia d'ecoturisme a Mallorca

Què és ecoturisme?	4
L'ecoturisme a Espanya	8
Mallorca, escenari natural	14
Turisme natural a Mallorca	38
Cap al vertader ecoturisme	48

Sortida de sol sobre la Talaia Moreia, Parc natural de la Península de Llevant.

Què és ecoturisme?

Es tracta d'una nova visió del turisme tradicional. En els seus principis es troben la sostenibilitat, la preservació, l'apreciació del medi natural i cultural, i la sensibilització dels viatgers.

Aquest tipus de turisme va començar a créixer a finals dels 80 i el seu creixement va ser tal que va atreure l'interès d'organismes internacionals, tant que l'ONU (Organització de Nacions Unides) va dedicar l'any 2002 al turisme ecològic.

Com a principal esdeveniment d'aquell any Internacional de l'Ecoturisme, es va celebrar la Cimera Mundial de l'Ecoturisme a la Ciutat de Quebec (Canadà), amb el propòsit de congregar governs, organismes internacionals, organitzacions no governamentals, empreses turístiques, representants de pobles indígenes i comunitats locals, institucions acadèmiques i particulars, amb interès en l'activitat ecoturística, per brindar-los l'oportunitat d'intercanviar informacions i identificar alguns principis i prioritats acordats per al futur desenvolupament i gestió de l'ecoturisme.

L'ecoturisme va anar evolucionant i l'any 2013, també l'Assemblea General de l'ONU, va adoptar de forma unànime una resolució en la qual fa una crida als estats membres a adoptar polítiques que promoguin l'ecoturisme, com a forma per lluitar contra la pobresa i a favor de la protecció del medi ambient.

Aquesta resolució va suposar un impuls molt important, i en ella se sosté que l'ecoturisme crea oportunitats significatives per a l'ús, la conservació, protecció i gestió sostenible de la diversitat biològica i de les àrees naturals, encoratjant tant les comunitats locals i indígenes en els països d'acollida, com als

turistes, a preservar i respectar el patrimoni natural i cultural.

La resolució, basada en les recomanacions d'un informe de l'OMT (Organització Mundial del Turisme), subratlla la necessitat que els programes de turisme nacionals tinguin en compte els avantatges de les demandes i competitivitat dels mercats locals.

També encoratja els països a promoure la inversió en ecoturisme, incloent la creació de petites i mitjanes empreses i cooperatives, i a facilitar l'accés al finançament i als microcrèdits, particularment de les comunitats més pobres i indígenes d'àrees on l'ecoturisme té un gran potencial.

És molt interessant fer un recorregut per les visions que tenen diferents organismes sobre el que és l'ecoturisme i que entén cada un d'ells pel terme.

L'OIT (Organització Internacional del Treball), en el seu informe "Treball decent per a un desenvolupament sostenible", planteja que els llocs de treball verds, a nivell general, han de vincular dos objectius fonamentals: l'eradicació de la pobresa i la protecció del medi ambient, seguint els postulats de la resolució de l'ONU.

La UICN (Unió Internacional per a la Conservació de la Natura) defineix l'ecoturisme com "aquella modalitat turística ambientalment responsable consistent en viatjar o visitar àrees naturals relativament sense pertorbar per tal de gaudir, apreciar i estudiar els atractius naturals (paisatge, flora i fauna silvestres) d'aquestes àrees, així com qualsevol manifestació cultural (del present i del passat) que puguin trobar aquí, a través d'un procés que promou la conservació, té baix impacte ambiental i cultural

i propicia un involucrament actiu i socioeconòmicament beneficiós de les poblacions locals”.

La definició de la UICN afegeix un procés de promoció de la conservació, que s’hauria de fer mitjançant un procés normatiu.

L’OMT (Organització Mundial del Turisme) ens dona les pautes que han de seguir les empreses que es dediquen a l’ecoturisme, de manera que incideix en establir criteris per distingir qui fa ecoturisme i qui no. Segons l’OMT, ecoturisme s’empra per designar les formes de turisme que compten amb les següents característiques:

- Tota forma de turisme basat en la natura en la qual la motivació principal dels turistes sigui l’observació i apreciació d’aquesta naturalesa o de les cultures tradicionals dominants a les zones naturals.
- Inclou elements educacionals i d’interpretació.
- Generalment, si bé no exclusivament, està organitzat per a petits grups per empreses especialitzades. Els proveïdors de serveis que col·laboren en la destinació tendeixen a ser petites empreses de propietat local.
- Procura reduir tot el possible els impactes negatius sobre l’entorn natural i sociocultural.
- Contribueix de diferents maneres a la protecció de les zones naturals utilitzades com a centres d’atracció d’ecoturisme, com per exemple generant beneficis econòmics per a les comunitats, organitzacions i administracions amfitriones que gestionen zones naturals amb objectius conservacionis-

tes, oferint oportunitats alternatives d’ocupació i renda a les comunitats locals i incrementant la conscienciació sobre conservació dels actius naturals i culturals, tant en els habitants de la zona com en els turistes.

Finalment, la Societat Internacional d’Ecoturisme (TIES) fa una definició que s’adapta perfectament a l’estat actual de l’ecoturisme al nostre entorn i el defineix com:

“Un viatge responsable a àrees naturals que conserva el medi ambient i millora el benestar de la població local”.

En base a aquesta definició, la TIES considera que l’ecoturisme ha d’assegurar 7 principis:

- Minimitzar els impactes negatius que genera l’activitat, tant per l’ambient com per a la comunitat.
- Construir respecte i consciència ambiental i cultural.
- Proporcionar experiències positives tant per als visitants com per als amfitrions.
- Proporcionar beneficis financers directes per a la conservació.
- Proporcionar beneficis financers i enfortir la participació en la presa de decisions de la comunitat local.
- Crear sensibilitat cap al clima polític, ambiental i social dels països amfitrions.
- Donar suport als drets humans universals i les lleis laborals.

Podem veure com es fa gran èmfasi en aportar valor sobre la població i el medi ambient local. No es tracta, com es deia abans, que el nostre pas per un determinat lloc no deixi rastre

ni empremta, sinó que aquesta sigui positiva i beneficiosa, tant per al medi ambient com per a la població que hi viu.

Observatori d'aus al Parc nacional de les Tablas de Daimiel, Ciudad Real.

L'ecoturisme a Espanya

La Unió Europea aprovà el 2007 l'Agenda per un Turisme Europeu Sostenible i Competitiu amb l'objectiu d'aconseguir prosperitat econòmica, equitat, cohesió social i protecció mediambiental i cultural mitjançant la millora de la competitivitat de la indústria turística europea. L'agenda marcava així mesures adreçades a cercar l'equilibri adequat entre el benestar del turista, les necessitats de l'entorn natural i cultural i el desenvolupament i competitivitat de les destinacions turístiques i les seves empreses. Això requeria un enfocament polític global i integrat, on tots els actors interessats poguessin compartir objectius.

Dins aquest marc, la Carta Europea de Turismo Sostenible en Espacios Naturales Protegidos (CETS) sorgeix per iniciativa de la Federació Europarc, organització paneuropea on participen totes les administracions responsables en planificació i gestió dels espais naturals, amb l'objectiu de promoure el desenvolupament del turisme sostenible als espais naturals protegits d'Europa. La CETS és un compromís voluntari, un mètode que aplica els principis de turisme sostenible o ecoturisme orientat als gestors dels espais naturals protegits i a les empreses, per definir les seves estratègies de forma participada.

En aquest sentit veim com, dins l'estat espanyol, en els darrers anys, han sorgit iniciatives encaminades a la promoció d'un turisme sostenible tant per part de l'administració estatal, que crea el marc per al seu desenvolupament, com per part del sector turístic privat, que veu com el turista es mostra cada vegada més sensible cap a la conservació del medi natural i cultural que l'envolta i exigeix a la vegada un producte de qualitat respectuós amb el mateix.

Avui dia estam dins un procés de creació de nous projectes i productes turístics distintius, de posada en marxa d'iniciatives ecoturístiques, de crear nous i millors llocs de treball mitjançant el creixement sostenible. Si en l'àmbit europeu es creen fórmules de millora i control del producte, com ara l'etiqueta ecològica Europea (EMAS) o el sistema de gestió ambiental ISO 14001, exemples més coneguts de distintius de qualitat de caràcter voluntari, igualment Espanya, dins la mateixa línia, gestiona, a través del SCTE Sistema de Calidad Turística Española, la Q de Calidad Turística atorgada per l'Instituto de Turismo de España (TURESPAÑA), que té com a objectiu la millora continuada de la qualitat de les destinacions turístiques amb l'objectiu de millorar l'experiència i satisfacció del turista, però també promoure una actitud de recuperació dels recursos i valorització de l'espai. Així el Plan de Turismo Español Horizonte 2020 suposa una revisió estratègica del sector turístic estatal amb la finalitat que, arribat el 2020 el sistema turístic espanyol sigui més competitiu i sostenible, aportant el màxim benestar social.

Les iniciatives per a promoure el desenvolupament del turisme sostenible a escala autonòmica es desenvolupen avui dia de forma molt desigual. Mentre algunes comunitats desenvolupen des de fa anys estratègies pròpies, dins altres les iniciatives resulten molt escasses, i just s'ajusten a les eines comunes com la que promou La Secretaría General de Turismo i la Federación Española de Municipios y Provincias (FEMP) que el 1997 crea el projecte Municipio Verde (ara Municipio Turístico Sostenible), amb la finalitat d'oferir als ajuntaments turístics un model de gestió des del punt de vista ambiental (www.femp.es). Paral·lelament es destaquen les següents actuacions autonòmiques:

Andalusia

Compta amb un Plan General de Turismo Sostenible, que cerca garantir un model turístic sostenible i competitiu des del punt de vista social, ambiental i econòmic. Impulsa la creació i promoció de productes que facin valer els recursos naturals, culturals, territorials i paisatgístics de la Comunitat, impulsant una imatge de qualitat dels espais turístics i la implicació de la població local en l'experiència turística. Estableix també mecanismes de participació entre els diferents actors implicats dins el model de desenvolupament turístic, fomentant el reconeixement social del turisme i generant espais i instruments de cooperació dins l'àmbit de la decisió, la gestió i el finançament.

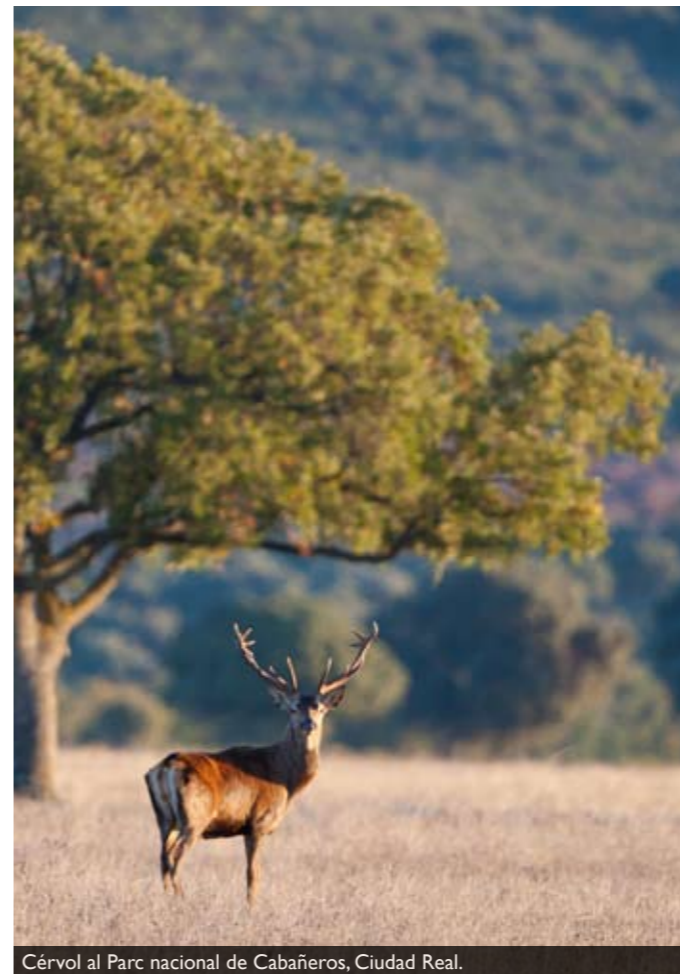
Igualment la marca Parques Naturales de Andalucía és una iniciativa de la Conselleria de Medi Ambient que ofereix al visitant dels parcs uns productes i serveis diferenciats, associats als valors ambientals dels parcs, potenciant així la imatge de producte local lligat a un territori. La certificació la realitza l'Entitat de Certificació de la Fundació Andanatura.

Castella - La Manxa

L'estratègia en Turisme sostenible que aplica aquesta Comunitat se basa en inversions directes als Parcs Naturals de la Comunitat Autònoma potenciant tres eixos: garantir la conservació de la biodiversitat, aplicant un desenvolupament econòmic i social en els pobles dels voltants i facilitant l'ús públic dels Parcs Nacionals. A més a més la marca Naturaleza Activa engloba una sèrie d'empreses que ofereixen productes de Turisme Actiu i de Natura.

Església d'El Rocío, davant la maresma del Parc nacional de Doñana, Huelva.

Cérvol al Parc nacional de Cabañeros, Ciudad Real.

Castella i Lleó

Treballa diverses iniciatives d'ecoturisme vinculades a les Cartes Europees de Turisme Sostenible als seus espais naturals protegits. La Fundación Patrimonio Natural de Castilla y León és l'entitat encarregada de posar en marxa iniciatives i projectes relacionades amb l'ecoturisme, que inclou projectes d'accessibilitat i ús públic dels espais naturals, coneixement de la biodiversitat, restauració del patrimoni natural, etc. A nivell més específic la Junta de Castella i Lleó ha posat en marxa el projecte TRINO, una forma de foment del turisme ornitològic dins la comunitat.

Catalunya

Ha creat un distintiu de Qualitat Ambiental en forma d'etiqueta ecològica que reconeix els productes i serveis que superen determinats requeriments de qualitat ambiental més enllà dels establerts com a obligatoris per la normativa vigent. El distintiu promociona els productes i serveis dins diferents mitjans com ara webs, fires (Saló Internacional de Turisme de Catalunya), butlletins, Press-Trip, ...

Catalunya també treballa en una Estratègia per al Desenvolupament del Turisme Sostenible dins el seu territori que es marca com a objectiu principal fer compatible una millor interacció entre la població turística, els actors locals i els valors territorials del país. Dins aquest marc es remarca que l'activitat turística tingui efectes positius i reverteixi dins la comunitat local i els valors territorials conservant-los i millorant la qualitat.

Comunitat Valenciana

Desenvolupa el Pla Estratègic Global del Turisme de la Comunitat Valenciana, amb l'objectiu de garantir el desenvolupament sostenible de l'activitat turística. És una visió estratègica fins al 2020 basada en la gestió turística com a política global, la cooperació pública-privada, la competitivitat empresarial, el capital humà, la sostenibilitat, l'I+D i la distribució, promoció i comunicació.

També, en 2014, la Generalitat organitzà el I Congrés de Turisme de Naturalesa amb l'objectiu de fomentar i divulgar plantejaments per afavorir el turisme de naturalesa, i facilitar un punt de trobada entre el sector de cara a establir sinergies entre tots els agents que formen part del producte turístic. El projecte de turisme ornitològic Valencia Birding els Moros, impulsat per la Conselleria d'Infraestructures, Territori i Medi Ambient, pretén igualment promocionar aquest tipus de producte.

Illes Canàries

En 2003 s'aprova una llei autonòmica que aposta per un model global que impulsi un creixement turístic diversificat, diferenciat, de qualitat i sostenible ambientalment. Aquesta nova estratègia es va integrar dins la iniciativa empresarial turística, que va assumint nous models de gestió sostenibles i que formen part de les exigències de la demanda turística actual.

El projecte Desarrollo Sostenible en las Islas Canarias Occidentales cerca potenciar els recursos endògens pel foment d'un turisme sostenible a les illes, a través d'activitats que donin a co-

nèixer i valoritzin els recursos illencs. Les actuacions engloben la posada en valor dels productes agroalimentaris i gastronòmics insulars de qualitat, donen a conèixer els recursos naturals i paisatgístics i difon la visió del turisme global de les illes com un turisme sostenible i de qualitat, ajudant a les ecoempreses a realitzar certificacions en aquest sentit.

Per altra banda, la Fundación Tenerife Rural pretén ser l'entitat impulsora de la valorització del medi rural de Tenerife mitjançant la promoció dels productes tradicionals.

Extremadura

Extremadura veu una oportunitat de desenvolupament gràcies als seus recursos naturals i culturals. Destaca Birding in Extremadura un portal de gestió autonòmica dedicat a la promoció del turisme ornitològic. Aquesta activitat es fomenta a través del Club de Producto de Turismo Ornitológico, on un gran nombre d'empreses i agents ofereixen serveis relacionats amb l'ornitologia, realitzant importants inversions i actuacions per fer valer aquest recurs turístic de forma sostenible. A més a més, es consoliden una sèrie d'actes relacionats com ara la Feria Internacional de Turismo Ornitológico, Festival de las Aves, Festival de las Grullas, etc., referents ja dins d'Europa.

Cigonyes als seus nius, al Monument Natural de los Barruecos, Cáceres.

Dunes de Sa Canova d'Artà.

Mallorca, escenari natural

Mallorca s'estén sobre 3.640 km² i és la major de les Illes Balears. S'ubica en una zona de clima i vegetació mediterrània, i com altres regions del món amb aqueixes característiques allotja una elevada biodiversitat. Suporta una població resident d'uns 858.000 habitants, tot i que a l'estiu el nombre de persones sobre l'illa supera el 1.340.000.

La diversitat ambiental de l'illa és molt àmplia: grans zones dunars, espectaculars penya-segats litorals, extenses zones humides, cims que superen els 1000 metres, planes cerealístiques, boscos d'alzines, olivars abancalats, ...

Unitats naturals

La Serra de Tramuntana

És el major espai natural de l'illa, amb una extensió aproximada de 63.000 Ha. S'estén al llarg de 89 km entre la península de Formentor i l'illa de sa Dragonera. Bona part de la Serra està protegida des del 2007 per la figura de Paratge Natural i dins el seu àmbit es localitzen també els Monuments Naturals del Torrent de Pareis i el de les Fonts Ufanés. Al seu extrem sud-oest, Sa Dragonera ja fou declarada parc natural l'any 1995. L'altitud de la serra afavoreix precipitacions anuals superiors a 1.000 mm. Això juntament amb el caràcter insular permet la presència d'un tipus de vegetació que engloba espècies úniques al món i que es desenvolupen exclusivament en els seus cims i barrancs. Aquí hi trobarem també algunes de les joies faunísti-

ques de les Balears, com ara el voltor (*Aegypius monachus*) amb l'única població insular del món, o el ferreret (*Alytes muletensis*) endèmic de Mallorca. Cal destacar igualment la importància d'aquesta zona pel que fa al seu patrimoni geològic, amb un modelat càrstic espectacular.

L'horta de Palma

Localitzada entre la badia de Palma, els contraforts més meridionals de la serra de Tramuntana i els relleus i barrancs quaternaris de Son Verí, Xorrigo, Puntiró i Son Seguí. Fou una zona valuosa destinada a l'agricultura, una antiga zona humida que fou dessecada, conreada i transformada al llarg del segle XIX. Actualment, a causa de l'abandonament de bona part de les terres agrícoles i la manca de manteniment d'algunes infraestructures, són moltes les zones que s'inunden fàcilment, especialment pel mal estat o la colmatació de la xarxa de canals i sèquies que abans drenaven l'antiga zona humida. Poc a poc, aquestes àrees són de nou ocupades per l'antiga vegetació natural pròpia de zones inundades i les poblacions d'aus lligades a aquests ambients, com limícoles i passeriformes, recuperen terreny.

El Pla

Ocupa part dels municipis del Raiguer, espai de relleu bastant pla i amb un ús eminentment agrari. El sol present és pobre, i sobre ell s'instal·len especialment conreus de secà amb arbres (ametllers o garrovers) o vinya. Aquestes condicions atreuen una sèrie d'aus estepàries pròpies i molt interessants.

L'arc agrícola

Amb aquest terme identifiquem un conjunt de terres molt valuoses per a l'agricultura que se situen des de sa Pobla i Muro fins a Campos, incloent les seves hortes que, a diferència de la de Palma han mantingut la seva vocació agrícola. Són zones on els sòls són rics i faciliten la presència de cultius intensius o d'horta quan hi ha aigua, o grans camps de cereals on aquesta escasseja. El manteniment de l'activitat agrària i la seva dominància davant altres usos, com el residencial, manté una elevada qualitat ambiental que facilita el manteniment d'interessants poblacions d'aus lligades a aquests tipus d'ambients.

La marina de Llucmajor i Algaida

Aquesta zona conforma un gran mosaic format per terrenys d'usos agrícoles amb espais de vegetació natural. Es situa al sud de Mallorca i coincideix en bona part amb la marina de Llucmajor. S'estén cap al nord per Algaida, bona part de Porreres, Santa Eugènia i Marratxí, rodejant l'Horta de Palma amb un seguit de barrancs quaternaris que arriben quasi a unir-se amb la Serra de Tramuntana, a la zona de Bunyola. Hi conflueixen i combinen totes les vocacions ambientals ja anomenades. Tan aviat hi trobam un alzinar o un bosquet d'ullastres en molt bon estat de conservació, com barrancs, zones de conreus de secà o fins i tot cultius cerealístics, tot això de forma discontinua, creant un mosaic d'altíssim valor ambiental on els diferents usos s'alternen i succeeixen un al costat de l'altre.

La marina de Llevant

Aquesta està formada igualment per grans extensions de terrenys on es dona una alternança de vegetació i usos: boscos de pins o ullastres, les muntanyes de les serres de Llevant, petits alzinars, garrigues baixes litorals (és a dir, marines), zones agrícoles de tot tipus o barrancs amb zones humides a la seva desembocadura. El relleu és una mica més variat que a l'anterior unitat, tot i que també hi ha alguna zona molt plana amb grans extensions de garriga baixa d'ullastre, especialment la zona coneguda com la Marineta de Petra. Dins aquesta unitat també es localitza el Parc natural de Mondragó, un mosaic i compendi del que és tota la zona, amb diferents hàbitats i usos.

Les muntanyes d'Artà

Aquesta zona ha patit al llarg de dècades un intens procés de desforestació a causa dels reiterats incendis provocats per una gestió ramadera errònia, molt perjudicial per al medi natural. L'ús tradicional del foc per obtenir pastos per al ramat ovi ha provocat la pèrdua de sòl i la desertització de bona part de la zona, donant lloc a un paisatge àrid i a la desaparició de la major part dels boscos a les muntanyes. Les altures són més modestes que a la serra de Tramuntana, i només superen els 500 metres. Tot i així, el conjunt format per muntanyes, cales i sistemes dunars li confereix un valor ambiental i paisatgístic excepcional. Una petita part de la zona ha estat protegida sota la figura de parc natural i ja se treballa en la recuperació forestal.

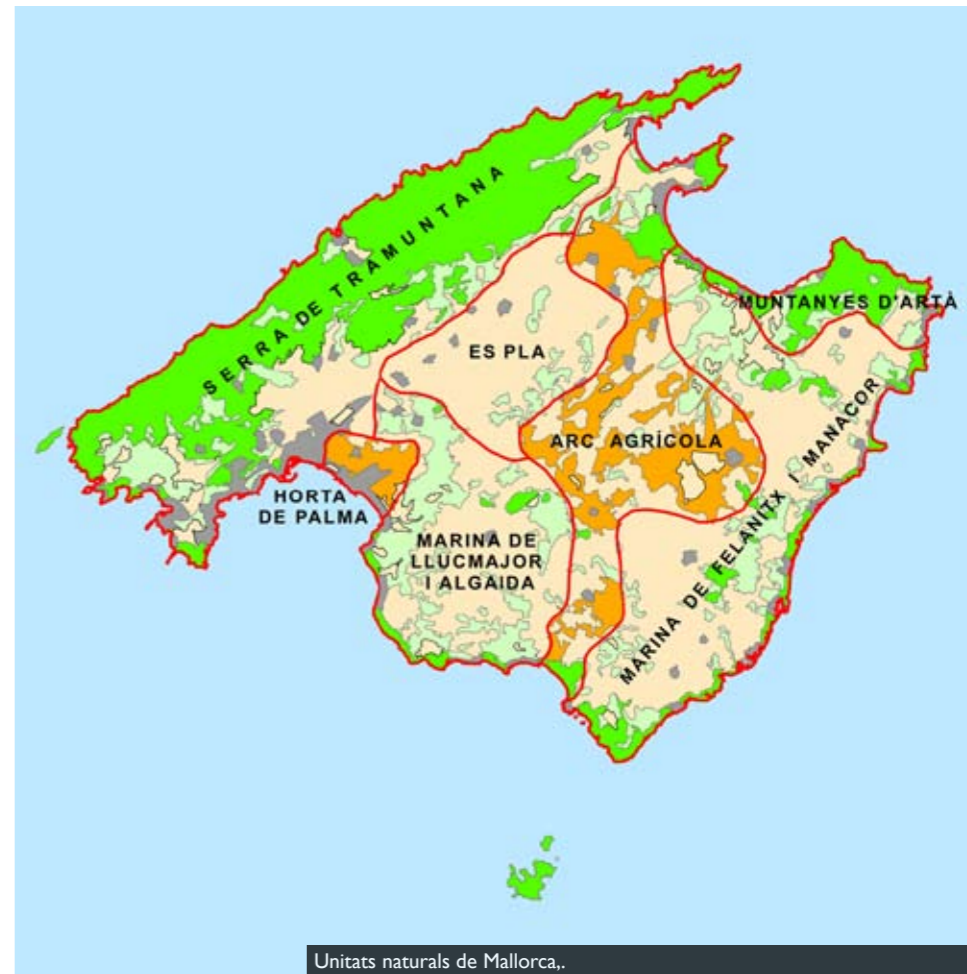
Altres zones

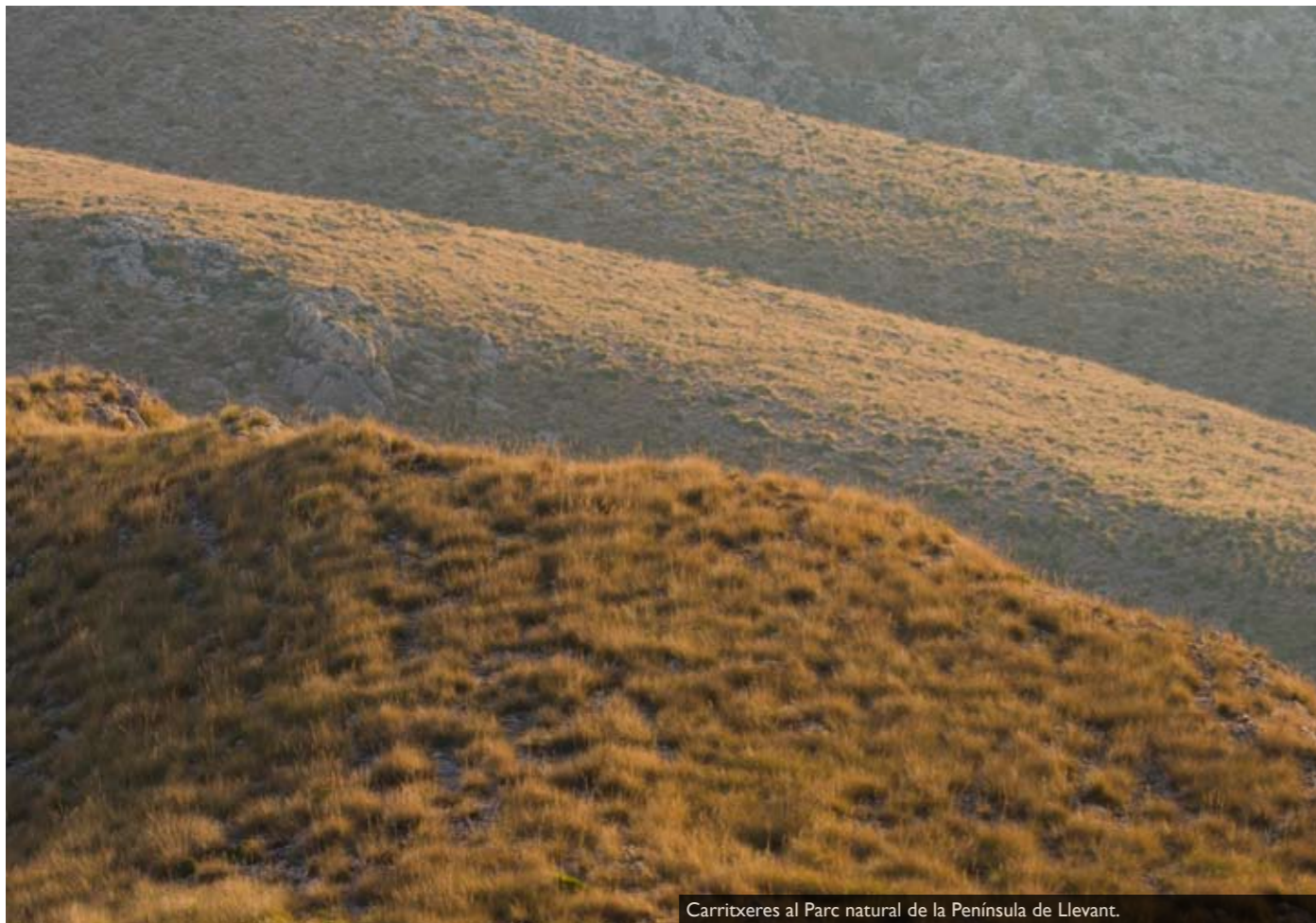
A part de les grans unitats ambientals que hem citat, en podem identificar d'altres de menors dimensions però amb uns altíssims valors naturals que han motivat l'aplicació de figures de protecció. Destacam tres conjunts naturals:

. Les zones humides del nord de Mallorca, incloent s'Albufera (parc natural), s'Albufereta (Reserva Natural) i Maristany.

. Les zones humides del sud de Mallorca, incloent es Salobrar de Campos, les Salines de sa Vall, els estanys de ses Gambes i d'es Tamarrells i el sistema dunar d'Es Trenc.

. L'arxipèlag de Cabrera, incloent el conjunt d'illes i illots i zones marines properes, protegides sota la figura de Parc nacional marítim-terrestre.

Carritxeres al Parc natural de la Península de Llevant.

Flora i fauna

Les Balears gaudeixen d'un clima mediterrani caracteritzat per hiverns temperats i humits, estius calorosos i primaveres i tardors variables en temperatura i precipitació. Aquest clima possibilita l'establiment de determinats hàbitats que inclouen boscos i matollars mediterranis que se troben entre els de major biodiversitat de la Terra. A aquesta riquesa d'espècies hi hem de sumar el fet especial de la insularitat: les Illes Balears quedaren aïllades del continent fa 5,3 milions d'anys, i d'ençà han actuat com a laboratoris naturals on l'evolució ha produït noves espècies de plantes i animals que exclusivament viuen aquí (endemismes). Les espècies endèmiques són les més vulnerables a l'extinció ja que les seves poblacions solen ser reduïdes en quant a nombre d'individus i la seva resposta genètica enfront els canvis de les condicions naturals és menor.

La flora

L'estiu llarg i sec, els terrenys carbonatats, la petjada humana al llarg de mil·lennis i la presència d'herbívors introduïts, juntament amb la realitat insular, condicionen de forma important la vegetació present a Mallorca. Així, els principals hàbitats vegetals que hi podem trobar són:

Els alzinars

Es localitzen especialment a la Serra de Tramuntana. Tot i que es desenvolupen millor a zones amb precipitacions per damunt dels 600 mm anuals, també els podem trobar a llocs més secs, però protegits per vessants amb orientació nord i als llits de torrents. L'alzina (*Quercus ilex*) forma a la Serra de Tramuntana un bosc molt ombrívol i fresc, amb un sotabosc típic que s'acompanya de lianes com l'aritja (*Smilax aspera*) o el rotaboc (*Lonicera implexa*), d'arbusts com l'arboçera (*Arbutus unedo*) i la mata (*Pistacia lentiscus*), també acull moltes i falgueres, endèmiques com el pa porcí (*Cyclamen balearicum*) així com d'algunes espècies d'orquídies exclusives d'aquesta comunitat com ara l'*Epipactis* o la *Cephalanthera*. L'ambient fresc i humit és favorable també a la presència de tot un seguit de fongs apreciats a la gastronomia il·lenca. Fora de la Serra l'alzinar es mostra una mica diferent, sovint acompanyat de pins i ullastres, i amb un sotabosc més dens.

Els pinars

És la formació arbòria més estesa a Mallorca. Sota els pins trobarem freqüentment una comunitat arbustiva densa i baixa dominada per espècies de flors colorejades i vistoses com el xiprell (*Erica multiflora*), les estepes (*Cistus albidus*, *C. monspeliensis*), el romaní (*Rosmarinus officinalis*), o la botja de cuques (*Anthyllis citisoides*), juntament amb algunes gramínies com *Brachypodium retusum* i també nombroses espècies d'orquídies mediterrànies, grup d'especial valor i que acull una espècie endèmica a Balears, la *Ophrys balearica*, que podem trobar a

la garriga. Aquests pinars solen tenir un caràcter transitori en la seqüència de la successió de la vegetació, i amb el temps els arbusts amb fulles esclerofil·les, com la mata (*Pistacia lentiscus*) i els aladerns (*Phillyrea spp.*) poden acabar essent dominants al sotabosc.

Els ullastrars

És el tipus de vegetació més estesa a les zones seques de Mallorca tot i que es pot trobar pràcticament arreu, fins i tot a zones altes de muntanya ocupant espais rocosos i assolellats. Es tracta d'una comunitat vegetal llenyosa on l'ullastrer (*Olea europaea var. silvestris*) és l'arbre dominant. L'ullastrer és una comunitat generalment densa, rica en espècies arbustives esclerofil·les com la mata (*Pistacia lentiscus*), els aladerns (*Phillyrea spp.*) i el llampúgol (*Rhamnus alaternus*), i també lianes i arbusts espinescents. La major part de les espècies de l'ullastrer, incloses les lianes, donen fruits carnosos, que es dispersen gràcies als ocells. A les zones més seques els ullastrars poden alternar-se amb pastures d'espècies anuals i bulboses que presenten una gran riquesa d'espècies.

Les carritxeres

Les carritxeres són formacions on domina el càrritx (*Ampelodesmos mauritanica*). S'originen per la degradació d'alzinars i garrigues a causa del foc. Actualment cobreixen enormes superfícies tant a la Serra de Tramuntana, particularment a la seva banda nord-est des de Sóller fins a Formentor, com també a

les muntanyes d'Artà. Les carritxeres suposen un estadi molt degradat de la vegetació original i, el que és pitjor, anuncia una situació difícilment reversible de desertificació.

El pis balearic

Als cims de la Serra de Tramuntana es desenvolupen comunitats arbustives bastant obertes. Aquí les comunitats arbustives difícilment podrien resistir els vents, les baixes temperatures a l'hivern o la manca de sòl. Aquestes zones presenten una gran riquesa d'espècies endèmiques de les Balears, fet que les atorga una gran originalitat. Podem trobar arbusts com l'estepa joana (*Hypericum balearicum*), l'estepa blenera (*Phlomis italica*), o l'herba pudenta (*Pastinaca lucida*). També vegetals baixos i arrodonits com l'arritja balear (*Smilax aspera subsp. balearica*), i els coixinets de monja (*Teucrium balearicum*, *Astragalus balearicus*), així com algunes espècies herbàcies endèmiques com són la *Sibthorpia africana*, l'*Arenaria balearica* o el *Galium balearicum*. També en aquestes zones de muntanya trobarem comunitats de penyals i penya-segats, comunitats extremadament riques també en espècies endèmiques, moltes d'elles adaptades a colonitzar les fissures de les roques: *Crepis triasii*, *Galium crespianum*, la violeta de penyal (*Hippocrepis balearica*), la col borda (*Brassica balearica*), ... exemples d'espècies pròpies d'aquests ambients.

Restes de boscos del passat

Probablement el tipus de vegetació més antic que es conserva a Mallorca és la comunitat del llorer (*Laurus nobilis*) amb

Palònia, *Paeonia cambessedesii*.

Torrent de na Borges.

marfull (*Viburnum tinus*) que s'amaga a les parets més verticals dels torrents i a punts concrets dels penya-segats de la Serra de Tramuntana, i que són testimonis d'èpoques més fredes i humides que s'han mantingut fins a l'actualitat com a relíquies del passat. Amb freqüència els llorers estan acompanyats d'algunes espècies de falgueres com *Phyllitis sagittata*, i alguns endemismes de les parets rocoses com *Viola jaubertiana*. A les enclotxes ombrívoles de la Serra queden també vestigis dels boscos mediterranis caducifolis que poblaven l'illa abans de l'arribada de l'home, i que es manifesten amb espècies com el rotaboc (*Acer opalus subsp. granatense*), *Amelanchier ovalis*, *Sorbus aria*, etc.

Boscos de ribera i de torrents

Els torrents més grans poden presentar un incipient bosc de ribera dominat per arbres caducifolis. Els més característics d'aquests arbres és el fleix o freixe (*Fraxinus angustifolius*), però també l'om (*Ulmus spp.*), i els polls (*Populus alba*). Moltes vegades també apareixen arbres cultivats com els plàtans (*Platanus hispanica* i *Platanus orientalis*), i altres espècies de polls (*Populus x canadiensis*). La major part d'aquests arbres han estat introduïts o fins i tot plantats per l'home. Segurament tenen un caràcter més autòcton les comunitats de tamarells (*Tamarix africana* i *Tamarix gallica* són les espècies més freqüents) i d'alocs (*Vitex agnus-castus*), tots ells també són caducifolis d'hivern.

Albuferes i salobrars

Les albuferes litorals, generalment amb aigües i sòls salins (Albufera de Muro, Salobrar de Campos, Albufera de Pollença, Maristany, etc.), presenten una vegetació que s'estructura en uns mosaics de comunitats en funció de petits canvis en la topografia, grau d'inundació i salinitat. Així als llocs inundats podem trobar alternant-se extensions de canyet (*Phragmites australis*), jonça marina (*Scirpus spp.*) i sesquera (*Cladium mariscus*), a més de bosquets de tamarells. Als sòls més salins i que només s'inunden esporàdicament apareixen els salicornars de *Arthrocnemum macrostachyum*, *Sarcocornia fruticosa*, i *Suaeda vera* i les jonqueres de *Juncus acutus* i *Juncus maritimus* entre d'altres.

Vegetació litoral

Hi trobarem comunitats pròpies de zones rocoses, així com les de les platges i dunes. Al litoral rocós, especialment als llocs ventosos, podem trobar unes comunitats molt riques en espècies endèmiques com els socarrells (*Launaea cervicornis*) i coixins de monja (*Astragalus balearicus*). Cal destacar també la diversitat d'espècies de saladines (*Limonium spp.*), moltes d'elles exclusives de petits trams de costa. A les platges i dunes ben conservades es troben les típiques comunitats mediterrànies d'aquests ambients, essent els més característics el borró (*Ammophila arenaria*) i altres espècies psammòfiles com el liri de mar (*Pancratium maritimum*), mentre que la part posterior fixada de les dunes està ocupada per un savinar de *Juniperus phoenicea subsp. thurbinata*, seguit per un pinar.

Ophrys balearica.

Vegetació ruderal i de conreus

Gran part de l'illa es troba ocupada per cultius de secà, sobretot per a la producció de cereals, i per plantacions d'arbres (ametllers, garrovers o oliveres). A les depressions de Sant Jordi, Campos i especialment a Sa Pobla també hi ha extensions significatives de cultius de reguius. A tots aquests espais conreats i als voltants de les zones residencials es fan tot un rosari de comunitats colonitzadores de llocs oberts i alterats, o associades als cultius. La flora d'aquests tipus de comunitats pot representar més d'un terç de la flora total de l'illa, per tant són extremadament importants des del punt de vista de la biodiversitat total de l'illa i per la seva importància ecològica.

Vegetació submarina

Tot i que són moltes les interessants comunitats marines que podrien ser comentades aquí, són les praderies de posidònia (*Posidonia oceanica*) les autèntiques protagonistes tant per la seva exclusivitat mediterrània com per la seva complexitat i antiguitat. Aquestes praderies són un autèntic recurs per elles mateixes no tan sols per l'elevada diversitat biològica que guarda, sinó també perquè dins elles tenen lloc els mecanismes de generació de l'arena que conforma la textura, color o qualitat de les nostres platges.

La fauna

Balears compta amb més de 5.000 espècies de fauna terrestre conegudes, a les quals hem d'afegir més de 2.000 espècies que corresponen a l'àmbit marí. D'aquestes, més de 300 formen part de la fauna endèmica de les illes i tan important és conèixer la seva existència com garantir les mesures de conservació necessàries just pel que signifiquen com a patrimoni genètic exclusiu de les Illes.

Invertebrats terrestres

És un grup tan extens com extraordinàriament divers que compta amb atractius endemismes que ocupen des del litoral fins als avencs i coves més inaccessibles. També els illots i els cims s'identifiquen com hàbitats sensibles i aïllats on hi sobreviuen molts d'ells.

Dins els invertebrats, el grup dels insectes és el que compta amb més endemismes, uns 160 a Balears. Més d'un centenar són coleòpters com l'escarabat de sang (*Timarcha balearica*) i la fura (*Pimelia criba*) que trobam sols a Mallorca i Menorca. Altre grup d'insectes, que destaca però per la seva nombrosa diversitat insular és el de les papallones amb més de 400 espècies citades a Balears de les quals 36 són diürnes.

Entre els mol·luscs, tenim els caragols dels quals s'han descrit unes 40 espècies que engloben a la vegada formes o races extraordinàries i úniques com les del gènere *Xerocrassa* i *Iberellus* (caragols de serp). El nombre de crustacis terrestres i

Timarcha balearica.

aquàtics és també destacable i molt particular en els cas dels que es troben dins coves. Abelles, vespes, aranyes van sumant igualment diversitat exclusiva.

Invertebrats marins

Unes simples ulleres de busseig ens poden transportar a un altre món de color i diversitat. Bé a les roques, en suspensió, nedant, o simplement aferrats a les fulles de posidònia trobarem una sèrie de grups zoològics del més variat i que van des dels eriçons marins, estels de mar, esponges, briozous,.. de tot color i formes. Els mol·luscs marins són el grup més divers per la gran varietat de copinyes i caragols que engloba. Entre els de major mida tenim la cada vegada més escassa gran caragola (*Charonia lampas*) o la nacra (*Pinna nobilis*). Els crustacis també són molt nombrosos i enormement diversos. Una mirada acurada a les fulles de posidònia ens descobrirà també una infinitat de diminuïts organismes que competeixen en formes i estructures.

Mamífers

Se comptabilitzen més de 40 mamífers a Balears entre els terrestres i els marins.

El major mamífer terrestre en estat salvatge a Mallorca és la cabra (*Capra hircus*) herbívor assilvestrat introduït per l'home temps enrere tal com ho foren més recentment el conill (*Oryctolagus cuniculus*) i la llebre (*Lepus capensis*). També ho foren els carnívors com el mostel (*Mustela nivalis*), el mart (*Martes martes*) i la geneta (*Genetta genetta*) que, com moltes altres

espècies introduïdes antigament formen ja part, amb major o menor impacte, dels ecosistemes i de la fauna insular de Mallorca. A ells se li sumen quasi mitja dotzena de rosegadors, un eriçó (*Atelerix algirus*) i, de recent descoberta a Mallorca, la musaranya nana (*Suncus etruscus*).

El grup de les ratapinyades detectades a Mallorca suma fins ara 16 espècies, totes elles de biologia molt interessant.

Els mamífers marins que freqüenten les aigües Balears són també remarcables. Si bé la recuperació de l'extingit vell marí (*Monachus monachus*) de les illes sembla encara molt lluny, l'albirament de cetacis dins la Mediterrània suma un total de 20 espècies. Entre les més comunes el dofí mular (*Tursiops truncatus*), seguit del llistat o el comú (*Stenella coeruleoalba* i *Delphinus delphis* respectivament), cap d'olles (*Globicephala malaena*) i fins i tot s'albiren balenes (*Balaenoptera physalus*).

Rèptils

Se coneixen unes 16 espècies a Balears. A Mallorca destaquem la sargantana balear (*Podarcis lilfordi*) endemisme que compta amb quasi una trentena de subespècies repartides per alguns illots de Mallorca, Menorca i l'arxipèlag de Cabrera, i la sargantana de les Pitiüses (*Podarcis pityusensis*), també present aquí a alguns punts, introduïda accidentalment des d'Eivissa.

A més a més, en el grup de rèptils tenim dos dragons (*Tarentola mauritanica*) i *Hemidactylus turcicus*, i dues serps, la de garriga (*Macropododon mauritanicus*) i la d'aigua (*Natrix maura*), sense oblidar-nos d'algunes altres d'accidental introducció

Sargantana balear, *Podarcis lilfordi*.

Àguila peixatera, *Pandion haliaetus*.

recent a l'illa.

Les tortugues terrestres mediterrània i mora (*Testudo hermanni* i *T. graeca*), una tortuga d'aigua dolça (*Emys orbicularis*) a més dels rèptils marins com la tortuga de mar (*Caretta caretta*) són observables a l'illa amb més o manco fortuna.

Amfibis

Localitzam 4 amfibis a Balears, tres d'ells a Mallorca: granot (*Pelophylax perezi*), calàpet (*Bufo balearicus*) i ferreret (*Alytes muletensis*). Aquest darrer és un petit calàpet endèmic, és el vertebrat més recentment descobert per la ciència a Europa i una autèntica joia única i exclusiva de l'illa.

Aus

La diversitat d'ambients que trobam a Mallorca sumada a la situació estratègica de l'illa pels aucells migratoris dins la Mediterrània motiva que sigui un lloc privilegiat per a l'observació d'aus. Fins el 2009 es registraren 352 espècies d'aus, 115 d'elles reproductores.

Entre les aus gaudim de dues espècies endèmiques reconegudes, el virot petit (*Puffinus mauretanicus*) i el busqueret coallarg (*Sylvia balearica*), a més de tot un seguit de subespècies ornítiques, algunes d'elles d'estatus molt sensible com l'*Emberiza schoeniclus witherbyi* i d'altres més comunes com el papamosques gris (*Muscicapa striata balearica*).

Igualment se li sumen espècies tan emblemàtiques com el

voltor negre, l'àguila peixatera (*Pandion haliaetus*) o la milana (*Milvus milvus*). La presència d'abellerols (*Merops apiaster*), falcons marins (*Falco eleonora*) o corbmarins (*Phalacrocorax aristotelis*) entre d'altres, motiven la declaració de figures de protecció pels seus hàbitats, i són reclams indiscutibles pels ornitòlegs nord-europeus, juntament amb altres espècies com per exemple el sebel lí (*Burhinus oedipnemus*) o el puput (*Upupa epops*).

Peixos

La biodiversitat d'aquest grup és també tan extraordinària com diversa amb més de 400 espècies conegudes, que van des de les més comunes com alguns espàrids (*Diplodus ssp.*) fins a les espècies més escasses i amenaçades, bé per la sobrepesca, com la tonyina roja, o per la seva raresa, com el cabot *Gammogobius steinitzi*, endemisme localitzat a la Mediterrània occidental. La transparència de les aigües mallorquines i la seva càlida temperatura convida a la seva descoberta. La profunditat, els tipus de fons o la comunitat bentònica o la temperatura entre d'altres determinaran la presència d'unes espècies o altres. Als fons més rocosos trobarem l'anfós (*Epinephelus marginatus*), la donzella (*Coris julis*) o la morena (*Muraena helena*). A les praderies de posidònia és freqüent trobar el saig (*Symphodus ocellatus*), vaques (*Serranus scriba*), el tord verd (*Labrus viridis*) i sols una atenta observació entre les fulles ens pot dur a descobrir cavallets de mar. Als fons detrítics predominen peixos depòmits dorsalment i amb coloracions críptiques com les rajades (*Raja ssp.*) i ferrasses (*Dasyatis pastinaca*), però també l'aranya (*Trachinus araneus*) o l'escorpi (*Trachinus draco*) es troben dins

aquest ambient, per posar alguns exemples. A l'ambient pelàgic tenim la tonyina roja (*Thunnus thynnus*), el peix espasa (*Xiphias gladius*), el peix lluna (*Mola mola*) i fins i tot taurons com la bocadolça, *Hexanchus griseus*.

Riquesa natural extraordinària

Com acabam de veure, els recursos naturals de Mallorca tant paisatgístics com de biodiversitat faunística i botànica són extraordinaris en molts aspectes i doten a l'illa d'una potencialitat de primer ordre pels viatgers amants de la natura en general, però també per aquell visitant més especialitzat en turisme biològic. No tant ho justifica els endemismes que alberga l'illa, també pels grups d'espècies que, sense ser especialment rics en endemismes com ara les aus, les papallones o les orquídiades es troben aquí concentrats en un ambient reduït, divers i accessible, amb una climatologia que convida a la seva descoberta per part d'un viatger interessat i respectuós amb el medi natural.

Aquest important recurs precisa d'una gestió acurada que permeti la seva conservació i descoberta. L'ecoturisme pot jugar aquí un paper important en la gestió de part d'aquests recursos naturals en la mida que els recursos econòmics que generi siguin en part reinvertits en investigació i conservació, com succeeix a altres bandes del món, i que sigui aquest tipus de turista el principal valedor de la seva protecció.

Els espais protegits

Mallorca i el seu entorn compten amb 105.000 Ha terrestres (29% del territori) i 65.000 Ha marines protegides legalment per figures que persegueixen conservar els seus valors naturals. Podem destriar entre tres capes diferents de protecció, però que en molts casos se solapen sobre el territori: els espais naturals protegits, la xarxa Natura 2000 i les reserves marines.

Els espais naturals protegits (ENP) s'estenen sobre 77.660 Ha a Mallorca i són els que compten amb un grau de protecció més elevat. En principi disposen d'instruments d'ordenació i planificació, i recursos per a la gestió, tot i que en un grau molt variable i actualment insuficient per garantir la conservació que se mereixen. Són aquests:

Parc nacional marítimoterrestre de l'arxipèlag de Cabrera

Situat al sud de Mallorca, a unes 10 milles nàutiques de la Colònia de Sant Jordi. Declarat el 1991, s'estén sobre 1.316 Ha terrestres i 8.705 Ha marines. És un magnífic exemple dels ecosistemes que es donen a les petites illes mediterrànies. Hi trobarem diversos endemismes vegetals i animals, entre els quals destaca la sargantana balear. Les poblacions d'aus marines són molt importants, destacant per la seva importància conservacionista les de virot, virot petit, noneta i corbmarí. Els fons marins són molt variats, amb importants zones cobertes per praderes de posidònia i també per riques comunitats de fons rocosos.

Disposa d'una oficina d'informació i d'un museu històric a Cabrera, un refugi on és possible la pernocta amb reserva, i un centre d'interpretació a la Colònia de Sant Jordi. S'ofereixen 8 itineraris de visita.

Parc natural de s'Albufera de Mallorca

El primer espai natural protegit declarat a les Illes Balears, l'any 1988. Ocupa 1646 Ha dels municipis de Muro i Sa Pobla, al nord-est de Mallorca. Abarca bona part de s'Albufera, la major zona humida de Mallorca, i incorpora també la gran barra dunar coberta de pinar que la separa de la badia d'Alcúdia. Forma part del llistat de zones humides d'importància internacional emparat pel conveni de Ramsar, i destaca per les aus aquàtiques que s'hi reproduïxen, passen l'hivern o descansen durant els viatges migratoris. Entre elles podem citar la presència comuna de 8 espècies d'agrons (gris, roig, blanc, blanc gros, toret, suís, orval, esplugabous), el gallfaver, la cetla marbranca, la fojta

Parc natural de Sa Dragonera.

banyuda, la boscarla mostatxada, l'hortolà de canyet, l'àguila peixatera, entre les més de 300 espècies d'aus observades. Disposa d'un centre d'informació i interpretació a l'interior del parc (sa Roca) i 4 itineraris de visita.

Parc natural de Mondragó

Declarat l'any 1992, està format per 750 Ha de garriga, pinar i conreus situades al litoral del municipi de Santanyí (sud-est de Mallorca). Inclou la desembocadura de dos torrents a les platges de s'Amarador i les Fonts de n'Alis, on formen dues petites zones humides permanents. Les dues platges són extraordinàries, amb restes de vegetació dunar, tot i que a l'estiu el grau de massificació és important. Dins el parc, majoritàriament de propietat privada, hi trobam un important patrimoni etnològic en forma de barraques de curucull, casetes de roter, parets seques, etc. Manté un centre d'informació dins el parc, a la zona de ses Fonts de n'Alis, i s'ofereixen 4 itineraris de visita.

Parc natural de sa Dragonera

Integrat per l'illa de Sa Dragonera i els illots Pantaleu, sa Mitjana i Calafats, i situat al ponent de Mallorca. Ocupa 274 Ha terrestres. És un símbol de la conservació dels espais naturals de les Balears, ja que va ser salvada de la urbanització gràcies a la mobilització popular. Destaca pel seu entorn paisatgístic espectacular, per l'alta densitat de la població de sargantana balear, i per les poblacions d'aus entre les que podem destacar les de virot, virot petit, corbmarí i falcó marí (que té a sa Dragonera la

Núvol d'estornells, *Sturnus vulgaris*, al Parc natural de s'Albufera.

colònia més important de l'arxipèlag). Disposa d'un centre de recepció i informació, i s'han habilitat 4 itineraris de visita.

Parc natural de la Península de Llevant

Declarat l'any 2001, originalment sobre més de 21.000 Ha terrestres i marines, l'any 2003 fou retallat fins a les 1407 Ha terrestres que ocupa actualment. Situat al llevant de Mallorca, al nord del municipi d'Artà. Caracteritzat per la garriga de muntanya i el carritxar, producte dels incendis forestals que afectaren la zona reiteradament en el passat, i pels cims més alts de les serres de Llevant, en un entorn paisatgístic espectacular. Incorpora les reserves naturals del Cap Farrutx i del Cap d'es Freu. Faunísticament destaca per les seves poblacions de rapinyaires com l'esparver, la milana i el falcó. El seu centre d'informació es troba a la finca de s'Alqueria (a 4,7 km d'Artà, en direcció Ermita de Betlem), i s'han habilitat 12 itineraris de visita. Disposa de tres refugis on és possible la pernocta amb reserva, i d'una zona d'acampada.

Reserva natural de s'Albufereta

Integrada per la zona humida del mateix nom, que s'estén sobre 211 Ha dels municipis d'Alcúdia i Pollença (nord-est de Mallorca). Coberta per diversos hàbitats de zones humides dolces i salabroses. A més de les poblacions d'aus aquàtiques, que van variant al llarg de l'any, destaca per la presència de l'àguila peixatera i del falcó marí, que acudeixen a la zona humida per alimentar-se. No disposa de centre d'informació propi, i la in-

formació es facilita al centre d'informació del Parc natural de s'Albufera de Mallorca. Igualment gairebé no disposa d'altres infraestructures i equipaments, ni de personal. S'hi han habilitat 2 itineraris de visita. Davant la precarietat del seu nivell de gestió, es recomana ser especialment respectuós si la visitam.

Paratge natural de la Serra de Tramuntana

L'espai natural protegit més extens de Mallorca, amb 61.961 Ha terrestres i 1.123 Ha marines que s'estenen al llarg del nord de Mallorca. Inclou els monuments naturals del torrent de Pareis i el de les Fonts Ufanes. El darrer espai protegit declarat, l'any 2007. Un espai extraordinari pel que fa al seu paisatge, flora, fauna i elements etnològics. Destaca per la seva riquesa vegetal, que inclou un nombre elevat d'endemismes de Mallorca o de Balears. Faunísticament manté les úniques poblacions naturals de ferreret, únic amfibi endèmic de les Balears, i també hi trobam les úniques localitats de cria dels dos voltors (negre i lleonat) a les illes. Disposa de diversos refugis de muntanya, 26 itineraris de visita i d'un centre d'informació i dues zones d'acampada a l'entorn de Lluc. Malauradament el seu desenvolupament normatiu i la dotació d'infraestructures, personal i mit-

Trobaràs molta més informació sobre els espais naturals protegits de les Illes Balears al web:

<http://ca.balearsnatura.com>

jans és insuficient, i no és proporcional ni a la importància de l'espai ni al nivell d'ús públic que suporta.

La xarxa d'espais Natura 2000, integrada per les Zones d'Especial Protecció per a les Aus (ZEPA) i els Llocs d'Interès Comunitari (LIC) s'estén sobre més de 111.000 Ha terrestres i marines de Mallorca amb l'objectiu de contribuir a garantir la conservació dels hàbitats naturals i les espècies de flora i fauna de la Unió Europea. La xarxa inclou des de grans àrees de milers d'hectàrees fins a localitats de pocs metres quadrats (coves i basses temporals). Fins ara (2014) aquests espais no compten amb mesures específiques d'ordenació ni estructures de gestió, llevat d'aquells que també són ENP i per tant disposen de planificació pròpia, tot i que està en marxa el procés de redacció dels corresponents plans de gestió que donarà pas a la transformació dels LIC en Zones Especials de Conservació (ZEC).

Els nostres LIC fan una contri-

Xarxa Natura 2000 a Mallorca.

Parc nacional de Cabrera.

bució especialment important pel que fa a determinats hàbitats, com són les praderies de posidònia, les zones humides costaneres, les comunitats de saladines, els sistemes dunars i les basses temporals. Igualment aportam espais per garantir la conservació d'espècies endèmiques de Mallorca, de flora (com per exemple *Naufrega balearica*, *Ranunculus weyleri*, *Dianthus rupicola* i *Viola jaubertiana*) i de fauna (el ferreret i la sargantana balear).

Quant a les ZEPA (que majoritàriament són també LIC) destaquen els espais declarats per a la conservació de les poblacions de rapinyaires (vultur, àguila peixatera, milana i falcó marí entre altres), les d'aus lligades a ambients aquàtics (diferents espècies d'agròns i limícoles, boscarla mostatxada, etc) i les d'aus marines (corbmarí, virots i noneta).

Informació molt detallada sobre els espais de la Xarxa Natura 2000 a les Illes Balears al web:

<http://xarxanatura.es>

Les reserves marines pretenen contribuir a la regeneració i conservació dels recursos pesquers i marins en general. A l'entorn de Mallorca n'hi ha 5 declarades, i són aquestes:

- Reserva Marina de la Badia de Palma
- Reserva Marina del Migjorn de Mallorca
- Reserva Marina de l'Illa del Toro
- Reserva Marina de les Illes Malgrats

Reserves marines de Mallorca.

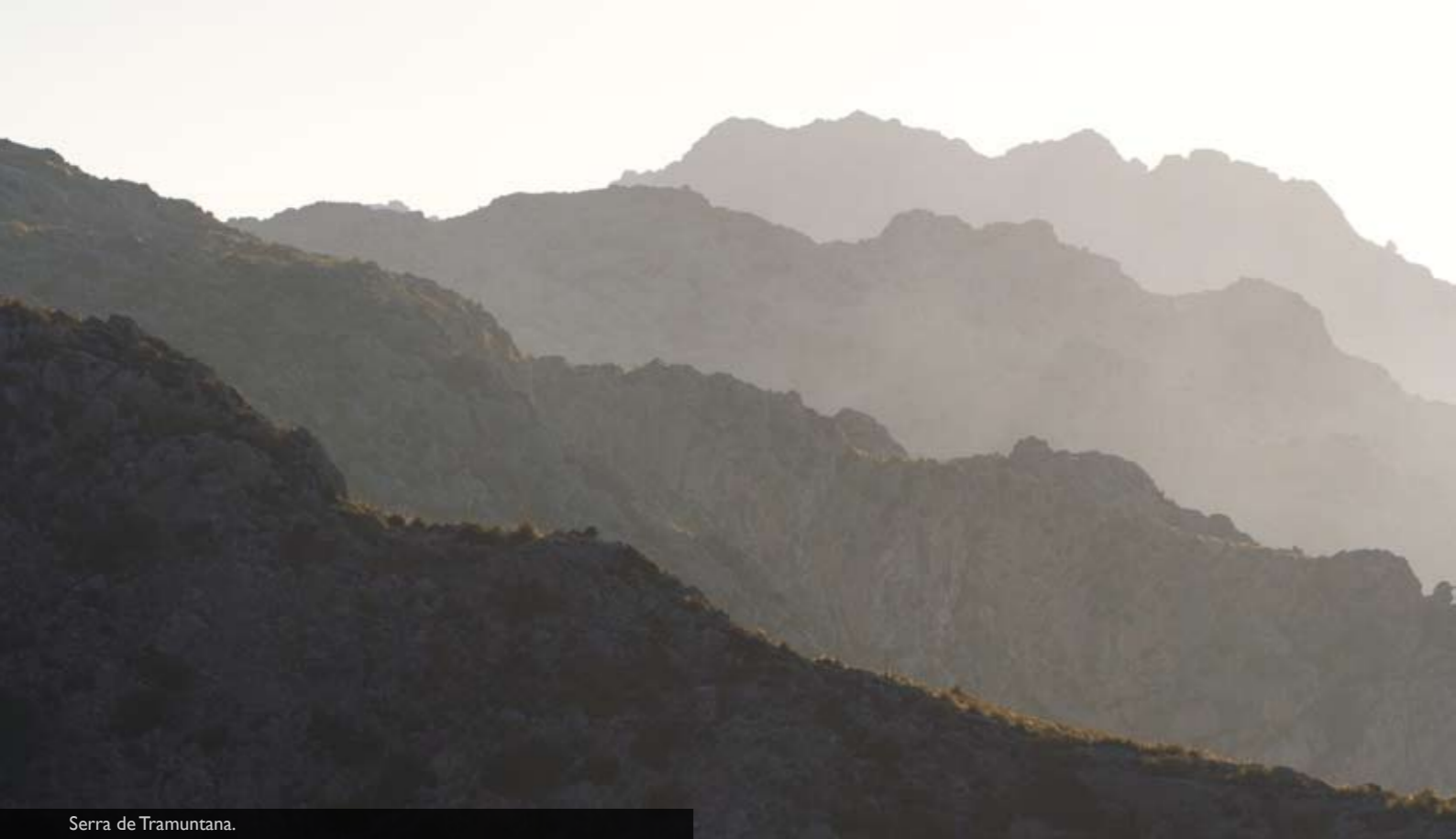
Reserva Marina del Llevant de Mallorca

Algunes de les activitats que s'hi poden realitzar, com la pesca, el busseig i la recollida de mostres, estan regulades de forma específica, i en alguns casos requereixen autorització administrativa. Compten amb serveis de vigilància i informació, tot i que actualment són insuficients per satisfer aqueixes necessitats de forma adequada.

Es pot consultar informació detallada sobre descripció, zonificació, normativa, regulació d'activitats i gestió d'autoritzacions de les reserves aquí:

<http://bit.ly/1CQsksN>

Serra de Tramuntana.

Turisme natural a Mallorca

Les Illes Balears basen la seva economia d'una manera molt important en la indústria turística, que suposa el 44,2% del nostre PIB i genera aproximadament el 30% de l'ocupació. L'any 2014 visitaren les Illes 13.579.265 persones, cosa que ens dona una idea clara de la magnitud de l'activitat turística.

Per part de la Conselleria de Turisme i Esports es considera que aproximadament uns 2 milions de turistes realitzen anualment alguna activitat relacionada directament amb la naturalesa. Es considera que ho han fet si s'han allotjat a alguna casa rural, camping, caravana o campament especialitzat, han realitzat senderisme, muntanyisme o esports d'aventura, han navegat o practicat altres esport nàutics o han practicat altres esports a excepció del golf.

Així idò la xifra indicada és discutible, ja que en alguns casos podem considerar que algunes d'aquestes activitats no són en realitat turisme de natura, i d'altra banda hi ha altres activitats que tenen molta relació amb la natura, com l'observació d'aus, que no apareixen.

Per altra banda, el Pla Integral de Turisme de les Illes Balears contempla 8 línies de producte dins la categoria de turisme de natura. Aquestes línies són:

- Espais naturals-ecoturisme: gaudi dels espais/parcs naturals a través de les activitats permeses i/o autoritzables en ells.
- Senderisme: senderisme a espais naturals, finques públiques i rutes consolidades.
- Nordic walking: caminar mitjançant una tècnica que emula

l'esquí de fons amb bastons especials, a espais naturals, finques públiques i en rutes consolidades.

- Turisme rural: destinacions de camp o muntanya on destaca l'estil de vida rural, la tranquil·litat i la proximitat a la natura.

- Turisme eqüestre: passejades a cavall a finques públiques o rutes convenientment condicionades i senyalitzades.

- Birdwatching: observació d'aus en espais naturals protegits, finques públiques i zones recomanables per a l'observació. Itineraris guiats per professionals qualificats.

- Turisme mariner: participació dels turistes en les jornades laborals dels pescadors.

- Turisme actiu: realització d'activitats físiques o esportives, utilitzant els recursos que ofereix la natura o el medi en què es desenvolupa. Algunes comporten cert grau de risc, esforç físic i destresa.

Crida l'atenció com apareixen línies poc desenvolupades com el nordic walking o el turisme mariner i no altres molt més habituals com el busseig, per exemple.

A més de les activitats interpretatives que ofereix l'administració als espais naturals protegits, hem intentat agrupar a continuació les diferents iniciatives de turisme relacionat amb la natura que es porten a terme a Mallorca. No obstant, en alguns casos no podem xerrar estrictament d'ecoturisme, sinó d'altres activitats, com per exemple turisme d'aventura, turisme de natura o turisme de benestar personal, entre d'altres.

Cicloturisme

Una de les activitats esportives i de natura més practicades, tant per la població local com pels que ens visiten. Se calcula que a Mallorca arriben cada any uns 150.000 ciclistes, la qual cosa ens dóna una idea de l'atractiu de la nostra illa pels practicants d'aquest esport. Mallorca té una infinitat de rutes, compta amb uns 1.250 quilòmetres de carreteres, 675 dels quals són camins veïnals i carreteres de segon ordre amb una amplària mitjana de 6,5 metres, ideals per ser recorreguts en bicicleta i on es pot gaudir de vistes increïbles on es mescla esport, naturalesa i aventura.

Moltes d'aquestes rutes van ser senyalitzades pel Consell de Mallorca amb el nom d'Ecovies per tal de promoure el seu ús per la pràctica del ciclisme.

A la pàgina de la Conselleria de Turisme podem trobar també una gran quantitat de rutes per a la pràctica del ciclisme, tant a Mallorca com a la resta de les Illes Balears.

Igualment, el treball Un mar de experiències de la Federació Empresarial Hotelera de Mallorca, recull moltes rutes, diferenciades segons la zona de Mallorca per on transcorren.

Hi ha un bon nombre d'empreses que tenen el cicloturisme com a eix de la seva activitat, a través de les quals es poden reservar places per realitzar sortides cicloturístiques, també per Internet.

Senderisme i excursions per la natura

El senderisme a Mallorca ofereix in comptables possibilitats, des de camins d'alta exigència física que arriben a la costa o la muntanya fins a camins rurals molt més accessibles, però sovint desconeguts, del Pla de Mallorca o voltants dels pobles.

No obstant, la major part de rutes de senderisme recorren la Serra de Tramuntana, l'espai natural més emblemàtic de l'illa, declarada Patrimoni de la Humanitat per la Unesco en la categoria de Paisatge Cultural, on es pot gaudir d'un impressionant patrimoni etnològic format per marges, sitges, cases de neu, forns de cal... restes d'un temps passat on el bosc i la muntanya eren una forma de vida.

Moltes de les sortides per la Serra segueixen o passen durant algun moment per la ruta de pedra en sec, constituïda per camins que han estat restaurats pel Consell de Mallorca. La ruta té 149,5 quilòmetres en diferents itineraris i recorre la Serra des de Deià fins a Pollença. A més hi ha altres variants que permeten començar el camí ja des de s'Arracó, al sud de la Serra travessant tota la Serra (GR221).

Les excursions organitzades per empreses que es dediquen al senderisme normalment se poden personalitzar segons interessos, edat i nivell dels participants. Algunes donen recomanacions sobre llocs d'interès a l'illa, festes tradicionals, artesanía, gastronomia, etc.

El nordic walking, una modalitat de senderisme que se fa caminant amb ajuda de bastons similars als de l'esquí de neu, també s'està començant a oferir per part d'algunes empreses.

Multiaventura

Les empreses que ofereixen activitats de senderisme sovint també altres possibilitats, com el barranquisme, activitat esportiva que permet recórrer racons naturals, intactes i abruptes de Mallorca. Depenent de l'època de l'any el descens al barranc es farà en sec o aquàtic. Normalment les empreses faciliten el material essencial com els arnesos i altres elements de seguretat. Igualment trobarem ofertes per practicar espeleologia, escalada i altres esports d'aventura com el paracaigudisme.

Hi ha empreses que se dediquen a aprofitar el paisatge de Mallorca des de l'aire. Aquí destaquem aquelles que ho fan gràcies al vent. Tenim constància de dues empreses de viatges en globus, l'anomenat ballooning en anglès. Aquests viatges són de durada variable, però normalment poden ocupar gran part del matí, o l'horabaixa si és el cas.

El parapent és també una activitat que ofereixen algunes empreses. En aquest cas és necessari anar a llocs elevats i amb corrents d'aire des d'on llançar-se i volar. A més de les empreses que realitzen sortides, hi ha també diverses escoles de parapent a Mallorca, especialment al nord.

Voldríem destacar el paper de la Fundació Handisport, que organitza rutes i activitats perquè persones amb alguna discapacitat puguin practicar esport a l'aire lliure.

Busseig i altres activitats nàutiques

Mallorca, amb els seus 555 quilòmetres de costa, és un destí molt interessant per gaudir del mar i dels esports nàutics. Els

fons que envolten l'Illa són molt variats i rics, i les aigües molt transparents, pel que són ideals per al seu gaudiment amb la pràctica del busseig lliure.

Com ja hem vist abans, a l'entorn de Mallorca es disposa d'una xarxa de reserves marines, a més del Parc nacional marítime-terrestre de l'Arxipèlag de Cabrera, on es pot practicar el busseig de forma regulada.

Hi ha moltes empreses dedicades a l'ensenyament del busseig, moltes d'elles vinculades amb el món turístic i els establiments hotelers. Normalment les empreses combinen l'ensenyament amb sortides al mar i tenen tot el material necessari, però també poden oferir únicament jornades de busseig per aquelles persones que ja tenen coneixements.

Algunes d'aquestes empreses ofereixen també de forma complementària altres esports relacionats amb la mar, com el surf, kitesurf, kayak o vela i, d'altra banda hi ha empreses de multiaventura que ofereixen el busseig entre altres activitats de natura.

El coasteering consisteix en fer excursió per la costa combinant activitats de senderisme i activitats d'aventura, aquàtiques i terrestres, com per exemple, snorkel, rapel o escalada.

Menció especial mereix també el turisme nàutic d'excursions. A Mallorca hi ha moltes empreses de charter marítim que fan excursions per la mar. Algunes d'elles incorporen un component d'aventura, recerca i coneixement de la natura.

Birdwatching

Amb aquest terme anglès se coneix l'activitat d'observar aus a la natura, una activitat que mou molts milers de turistes al món. Es calcula que a Europa hi ha uns 4 milions de persones que participen en societats per a l'observació d'aus en el seu entorn natural.

Actualment a diferents parts del món es realitzen fires i trobades internacionals específiques pel turisme ornitològic, com la British Birdwatching Fair a Anglaterra, el Encuentro Internacional de Observación de aves a Guatemala, o la Feria Internacional de Turismo Ornitológico a Extremadura.

És un tipus de turisme amb moltes possibilitats a Mallorca, ja que la nostra illa es troba a la meitat de la Mediterrània Occidental, en la ruta migratòria d'aus europees, acollint un gran nombre d'espècies migratòries durant les temporades de tardor i primavera. A més, a l'illa tenen el seu hàbitat diferents espècies que únicament viuen al sud d'Europa i algunes espècies i subespècies endèmiques que no se troben a cap altre lloc del món.

El clima temperat de Mallorca, el paisatge i la diversitat d'espècies concentrades a una illa petita i accessible fan de Mallorca un destí turístic ornitològic especial i còmode per al birdwatcher.

Les millors èpoques per a l'observació d'aus són la primavera i la tardor, tot i que l'hivern és també una bona època per observar les aus que es refugien aquí del fred que fa al centre i nord d'Europa. Malgrat això, el nombre d'empreses dedicades a l'observació d'aus a Mallorca és encara baix. Normalment

aquestes empreses ofereixen formació i educació ambiental associades a aquesta activitat.

L'Ajuntament de Calvià va crear Birding Calvià, una iniciativa per donar a conèixer els valors naturals del municipi, atenent de manera especial a les millors rutes i àrees per a l'observació d'aus. A la pàgina web es proposen diverses rutes ornitològiques i hàbitats on observar aus.

Durant uns anys i de forma intermitent ha funcionat el Centre de Turisme Ornitològic de la Gola, al Port de Pollença, amb informació sobre aquests i altres valors atractius dels espais naturals protegits.

Oleoturisme i enoturisme

L'oleoturisme i enoturisme faciliten la visita a empreses de producció d'oli i de vi, respectivament. Tot i que la relació del vi i l'oli amb Mallorca ve de molts segles enrere, aquest és un tipus de turisme relativament recent i que cerca apropar al visitant no només la degustació sinó tot el procés de producció. Les visites se fan tant als camps d'oliveres i vinyes, com als cellers i tafones per a veure el procés productiu i tastar els productes. Habitualment per aquestes visites s'ha de concertar cita prèvia, i la durada sol ser d'un parell d'hores inclosa la degustació.

Existeixen algunes plataformes que difonen les produccions amb denominació d'origen, com per exemple binissalem.com, on trobarem tota la informació sobre els vins de la Denominació d'Origen Binissalem, així com rutes per visitar les diferents vinyes. A més, a Mallorca hi ha la D.O. Pla i Llevant.

Altres activitats

Entre les visites interpretatives oferides per empreses voldríem destacar pel seu interès les relatives a les coves i a les salines. Altres activitats a la natura són els passejos a cavall, les visites amb contingut cultural o artesà, o als jardins botànics entre altres.

Agroturismes

Més enllà de les activitats pròpiament dites, existeix també una àmplia oferta d'establiments d'agroturisme i turisme rural. Els agroturismes ofereixen normalment habitatges rurals rehabilitats per estàncies vacacionals.

Al següent enllaç podràs consultar un llistat d'algunes empreses que realitzen les diferents activitats que hem citat:

<http://bit.ly/IJOZHhv>

Desembocadura del Torrent de Na Borges.

Cap al vertader ecoturisme

Tal com hem comentat al començament d'aquesta guia, hi ha una sèrie de trets principals que defineixen el turisme ecològic front a qualsevol altre tipus de turisme. L'ecoturisme se basa en l'observació i apreciació del medi al temps que procura la seva conservació, i la millora del benestar de la població local, impulsant la seva economia, mantenint i cuidant el seu entorn mediambiental i cultural.

Per tant, no se pot considerar ecoturisme qualsevol activitat que es realitzi en el medi natural, ni tan sols totes aquelles que es facin a espais protegits. Per tal de situar els nostres viatges dins l'ecoturisme hem trobat interessant suggerir-te el següent Decàleg de Bones Pràctiques per al Turisme Ecològic:

- 1- Demana i contribueix a la conservació dels espais naturals. Qui practica l'ecoturisme ha de contribuir a la conservació dels espais naturals, vetllant per la seva protecció efectiva i reclamant-la quan sigui necessari, i aportant recursos econòmics directes per a la seva gestió i conservació.
- 2- Contribueix a la conservació i desenvolupament del patrimoni cultural. L'observació, respecte i apreciació per les persones, la cultura, la tradició i la resta del patrimoni social és clau per a l'ecoturisme. Per tant, contribueix a la seva conservació de manera que puguin perdurar en el temps.
- 3- Dóna suport a les organitzacions conservacionistes. Cal conèixer quins són els programes de conservació que es desenvolupen a la zona, i quines entitats els porten a terme. Implica't amb elles, aportant econòmicament, participant en les seves accions i difonent la seva tasca.
- 4.-Ajuda a la recerca i la investigació de la natura. Fes arri-

bar a les organitzacions científiques o conservacionistes de referència les dades que puguis recollir durant les teves sortides a la natura, i contribuiràs a la millora del coneixement científic. Si la teva estada ho permet, participa en projectes científics o realitza els teus propis treballs de recerca.

- 5.- Consumeix productes locals i contracta empreses de la zona. Així disminuiràs l'impacte generat pel transport de mercaderies, impulsaràs les petites empreses i milloraràs l'economia i la qualitat de vida de les persones que viuen dins o prop de l'espai visitat.
- 6.- Mou-te de manera sostenible. Fes servir mitjans de transport poc o gens contaminants i mou-te en transport públic sempre que et sigui possible.
- 7.- Informa't i educa. L'ecoturisme ha de significar un alt grau de satisfacció i una experiència significativa, i ho serà en major grau mentre millor sigui el grau d'informació del visitant. Les empreses han de procurar transmetre al visitant tant els aspectes naturals i culturals de l'entorn com els problemes derivats de les pràctiques que en ell es realitzen, fomentant l'adopció i transmissió d'una major consciència ambiental i cultural.
- 8.- Crea vincles amb les altres persones presents a l'entorn natural. Les bones relacions entre els visitants i les persones que viuen o utilitzen el medi ambient (residents, agricultors, caçadors, pescadors, recol·lectors, etc) són fonamentals per avançar i aconseguir millores ambientals i socials.
- 9.- Participa en la presa de decisions locals. Informa't sobre l'actualitat dels llocs que visitis, i implica't en la presa de

decisions fent arribar la teva opinió a les administracions competents, de forma individual o sumant-te a les iniciatives socials que puguin existir.

10.- Reflexiona sobre la teva activitat. Cal que les empreses que realitzin activitats d'ecoturisme revisin contínuament la seva activitat per tal de facilitar l'assoliment dels punts d'aquest decàleg, i així evolucionar cap a un major grau de respecte i conservació de la natura i l'entorn social. Els clients els hem de fer arribar les nostres percepcions i suggeriments per ajudar a aqueix procés.

A més d'aquests principis generals, et volem suggerir una sèrie de recomanacions d'especial aplicació a les Illes Balears:

- El foc pot descontrolar-se fàcilment, generant danys ambientals gravíssims. No facis mai foc als llocs i èpoques que està prohibit, evitar fer-ne si no és imprescindible, i en aqueix cas extrema les precaucions.

- Animals i plantes estan millor a la natura. Si te'ls emportes a ca teva no podran fer la funció que tenen a la natura, ni podran ser gaudits per altres persones.

- Si és possible deixa el lloc més net que com l'has trobat, i mai hi deixis fems. Els residus poden estar molts anys a degradar-se, i en alguns casos poden generar incendis.

- Ves pels camins i no prenguis dreceres. Així evitaràs l'erosió i la destrucció de la vegetació.

- Conserva el patrimoni etnològic. No t'enfilis per damunt

parets seques ni altres elements arquitectònics.

- Respecta les activitats agràries. No facis malbé els conreus ni molestis els ramats, respecta les prohibicions de dur cans a lloure, i torna tancar els portells per evitar que surtin les ovelles i altres animals.

- Acampa únicament a les zones habilitades. L'acampada lliure està prohibida, i només es pot fer als llocs autoritzats i adequats.

- Escolta la natura, i no siguis renouer. A més de molestar a certs animals, els crits i renous també dificulten el gaudiment de la natura per part d'altres persones.

- Aprèn sobre les coses que veus. Informa't sobre la fauna, la flora, la gea i el patrimoni etnològic.

- Evita fer grups massa grans per anar al camp. La massificació pot afectar negativament el medi, i també dificulta el gaudiment adequat del que ens envolta.

- Parla amb les persones que et trobes. Aprèn de pagesos i altres habitants del medi rural, que no t'han de veure com un estrany sinó com un amic. Conversa amb ells, i si escolta demana'ls permís per passar per dins la seva finca.

Parc natural de Sa Dragonera vist des de La Trapa.

Grup Balear d'Ornitologia
i Defensa de la Naturalesa

C/ Manuel Sanchis Guarner, 10 07004 Palma
www.gobmallorca.com